

Martin Heidegger ZU ERNST JÜNGER

K vydání připravil Peter Trawny, in: *Gesamtausgabe*, Bd. 90, IV. Abteilung, Frankfurt a. M. (Klostermann) 2004, 472 str.

*Ernst Jünger*¹ je v našich zemích filosoficky téměř neznámou veličinou. Proto Patočkův závěrečný *Kacířský eseje* působí téměř jako zjevení, když v něm podává Jüngerovy analýzy frontového zážitku blízkosti smrti a destrukce války. Knižně u nás vyšla v překladu M. Petříčka, jr. a J. Němce roku 1994 Jüngerova meditace *Chůze lesem*;² M. Ajvaz pak roku 1995 vydal překlad prozaického dílka *Na mramorových útesech*.³ Nicméně jeho nejzásadnější práce, studie *Der Arbeiter* (Dělník),⁴ je u nás prakticky neznámá. Zato pro myšlení Martina Heideggera byla tato Jüngerova studie plodným partnerem v myslitelské diskusi ihned po zveřejnění. O tom nás zpravuje nejnovější svazek Heideggerových sebraných spisů – a zároveň nejočekávanější od roku 1989, kdy vyšlo posthumní dílo *Beiträge zur Philosophie. Vom Ereignis*⁵ –, který vyšel péčí Petera Trawnyho z *Bergische Universität* ve Wuppertalu a který zahrnuje Heideggerovy zápisky a poznámky z let 1932–1954. Svazek je rozdělen na dvě základní části a na obsáhlý dodatek, který je z editorického hlediska v rámci Heideggerovy *Gesamtausgabe* velkým – a nutno říci, že příjemným – překvapením. První část tvoří *Poznámky* (Aufzeichnungen) k Ernstu Jüngerovi (3–207),⁶ druhou část pak *Diskuse* (Aussprache) o Ernstu Jüngerovi (211–266). V dodatku, jenž tvoří téměř polovinu knihy (269–468), jsou zpracovány Heideggerovy poznámky přímo k textu Jüngerových studií, v první řadě k *Dělníkovi*, včetně faksimile dvou stránek *Dělníka* posetých Heideggerovými poznámkami (301 až 468). Dodatek dále přináší poznámky z roku 1954 (283–299), které jsou nadepsány *Gestalt* a které je možné číst v souvislosti s tehdejšími Heideggerovými úvahami ohledně povahy moderní techniky ve smyslu

¹ Narodil se 29. března 1895 v Heidelberku a zemřel 17. února 1998. Účastnil se obou světových válek, u nikoho a nikde nestudoval.

² E. Jünger, *Chůze lesem*, Praha 1994 (*Der Waldgang*, Stuttgart 1951).

³ E. Jünger, *Na mramorových útesech*, Praha 1995 (*Auf den Marmorklippen*, Hamburg 1939).

⁴ E. Jünger, *Der Arbeiter. Herrschaft und Gestalt*, Hamburg 1932. Taktéž in: E. Jünger, *Sämtliche Werke. Zweite Abteilung. Essays*, II, sv. 8, Stuttgart 1981. Nejdostupněji v ediční řadě *Cottas Bibliothek der Moderne* jako svazek 1, Stuttgart 1982.

⁵ M. Heidegger, *Beiträge zur Philosophie. Vom Ereignis*, in: *Gesamtausgabe* (= *GA*), sv. 65, Frankfurt a. M. (Klostermann) 1989.

⁶ Čísla v závorkách odkazují na strany originálního vydání.

Ge-Stell.⁷ Obsahem dodatku jsou ještě dva *Dopisy jednotlivým bojovníkům* (271–282), jejichž adresátem je H.-H. Groothoff,⁸ jenž se roku 1939 účastnil Heideggerova semináře týkajícího se výkladu Nietzscheho *Druhé Nečasové úvahy*, která v rámci *Gesamtausgabe* vyšla v r. 2003.⁹ Tyto dva dopisy z listopadu 1939 jsou nabitě myšlenkovým materiálem odkazujícím explicitně k Heideggerově práci na výše zmiňovaných *Beiträge*.

Heidegger byl Jüngerovými úvahami od počátku fascinován, byl je kladě základní metafyzické pozice s ním nesdílel a byl vůči Jüngerovi Nietzscheho vytvořená metafyzika vždy kritický.¹⁰ Pro Heideggera totiž Jüngerovo myšlení stojí plně na půdě

⁷ Srv. M. Heidegger, *Die Frage nach der Technik* z roku 1953, in: *Vorträge und Aufsätze*, Pfullingen 1954. – Nyní česky v překladu J. Michálka jako *Otázka techniky*, in: M. Heidegger, *Věda, technika a zamyšlení*, Praha 2004, str. 7–35.

⁸ Soudě z toho, že oba dopisy jsou adresovány jedinému příjemci, lze z plurálu (Dopisy...) usuzovat, že je Heidegger napsal pro více adresátů, a to především účastníkům svých kursů. Proto plánované vydání dvou svazků *Vybraných dopisů* (*GA* IV. Abt., sv. 92–93, v přípravě, doposud bez uvedení vydavatele) může přinést nejedno překvapení.

⁹ M. Heidegger, *GA* II. Abt., sv. 46: *Zur Auslegung von Nietzsches II. Unzeitgemässer Betrachtung „Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben“*, Hans-Joachim Friedrich (vyd.), Frankfurt a. M. 2003.

¹⁰ Srv. Heideggerův dopis E. Jüngerovi, který vešel ve známost pod titulem *Zur Seinsfrage*, Frankfurt a. M. 1977, jenž je odpovědí na Jüngerův příspěvek k Heideggerovým šedesátinám pod titulem *Über die Linie*, Frankfurt a. M. 1950.

¹¹ *GA* 90, str. 40. Jde o odkaz na Leninův výrok: *Komunismus je sovětská moc plus elektrifikace celé země...*, in: W. I. Lenin, *Unsere aussen- und innenpolitische Lage und die Aufgabe der Partei* (Rede von 1920), in: *Werke*. Hrsg. auf Beschluss des IX. Parteitags der KPR(B) und des II. Sowjetkongresses der UdSSR, sv. 31, April-Dezember 1920, Berlin 1966, str. 414: „Kommunismus ist Sowjetmacht plus Elektrifizierung des ganzen Landes...“ – Vynikající analýza komunismu je podána na str. 230, kde jej Heidegger definuje: „Komunismus je metafyzickým procesem, tzn. bytostným zformováním jsoucího v celku, ve kterém se završuje západní věk metafyziky.“ – Další, z těchto úvah vzešlé analýzy metafyzického „komunismu“ v Heideggerově stati *Koinon. Aus der Geschichte des Seyns*, in: M. Heidegger, *GA* III. Abt., sv. 69: *Die Geschichte des Seyns*, P. Trawny (vyd.), Frankfurt a. M. 1998.

o *Dělníkovi* podle Heideggera „spočívá na dějinném základu povahy završené epochy novověku a přivádí tuto povahu ke slovu“.¹² Figura dělníka (*Gestalt des Arbeiters*)¹³ je radikalizační povahy subjektivity, kterou Heidegger *ad hoc* vymezuje následovně: „Člověk je základem a cílem nikoli jen sebe samého, nýbrž je sám sebou pouze tak, nakolik a pokud je základem a cílem jsoucího v celku a potvrzuje se v této roli.“¹⁴ Pravou povahou završené subjektivity je motiv práce: „Takže i povaha dělníka, tj. jeho figura je určena charakterem bytí jsoucího ve smyslu práce (vůle k moci).“¹⁵ Je-li technika prostředkem totální mobilizace matérie a nejvyšší reprezentace figury dělníka, je třeba ji podle Heideggera promýšlet důkladněji: „Technika má hlubší povahu, nežli se domnívá Jünger.“¹⁶ A je to motiv techniky, který v Jüngerově práci o *Dělníkovi* zaujímá centrální pasáž druhého dílu.¹⁷ Ten Heideggera povzbuzoval v promýšlení nutnosti odehrávající se v povaze techniky, již Heidegger postupně uchopuje v termínech *Machenschaft* – zhotovitelnost; a *Ge-Stell* – totální manipulova-

tnost. První z termínů se objevuje v polovině třicátých let, aby byl radikalizován po roce 1945 v motivu *Ge-Stell*, který udělal největší kariéru v Heideggerově brémském cyklu *Vhled do toho, co jest*.¹⁸ Motiv *Machenschaft* je ve třicátých letech plodem Heideggerových kursů o Nietzscheovi, neboť *Machenschaft* je plně promyšlena jako vyhocení vůle k moci ve věčném návratu téhož. Heidegger totiž považuje vůli k moci a věčný návrat téhož za vnitřně bytostně související motivy základní metafyzické pozice v rámci dějin Bytí (*Seynsgeschichte*), kterou si spojujeme se jménem Friedricha Nietzscheho. Heidegger základní metafyzickou pozici charakterizuje tak, že to je „pravda ohledně jsoucího v celku, v kteréžto pravdě se musí vždy nacházet ta či ona epocha, aby mohla být čímsi dějinným“.¹⁹ Zhotovitelnost–*Machenschaft* odkazuje jednak k zhotovování (*Machen*), ale i k motivu moci (*Macht*). Technika je pro dělníka prostředkem dosažení planetárního panství figury dělníka. Je jak prostředkem moci, tak také prostředkem k moci, což se – jak dle

¹⁴ GA 90, str. 37.

¹⁵ Německé slovo *Gestalt* je překladem řeckého slova *morfé*, jež latiníci překládali jako *figura*, a tak si bereme právo tlumočit *Gestalt* do češtiny jako figura: jednak ve smyslu tvar, vzhled, postava (žena má pěknou figuru), jednak ve smyslu vnitřně koncipovaného řádu a účinně-efektivního souladu kroků a postupů (taneční figura, myšlenková figura).

¹⁶ GA 90, str. 38.

¹⁷ GA 90, str. 54.

¹⁸ GA 90, str. 6.

¹⁹ E. Jünger, *Der Arbeiter. Herrschaft und Gestalt*, Stuttgart 1982, II, 44–57, str. 155–203: *Die Technik als die Mobilisierung der Welt durch die Gestalt des Arbeiters*.

jednak k zhotovování (*Machen*), ale i k motivu moci (*Macht*). Technika je pro dělníka prostředkem dosažení planetárního panství figury dělníka. Je jak prostředkem moci, tak také prostředkem k moci, což se – jak dle Jüngerova, tak dle Heideggera – navenek demonstrovalo mimo jiné v technické válce, u čehož Jünger zůstává, zatímco Heidegger tento povrchní fakt analyzuje k jeho hlubší nutnosti a povaze, jež se tají v celkovém založení západního myšlení usilujícího o bezpodmínečné uchopení a zajištění jsoucího v celku ve smyslu trvale a bezpečně kdykoli disponovatelného (nejprve v tzv. novověku) poznatku–*mathéma* či (posléze v tzv. moderně) zdroje–*Bestand*. Proto je pro Heideggera povaha novověkého myšlení *mathématická*: zaostřená na to, co je uchopitelné, zajištěné, jisté, disponovatelné pro pochopení.

Technika však pro Heideggera není jenom prostředkem či způsobem totální mobilizace světa figurou dělníka, jak to definuje Jünger, nýbrž technika je „pravdou jsoucího v celku ve smyslu *Machenschaft*–zhotovitelnosti“ (80). Je to dokonce tato povaha techniky (*Wesen der Technik*), která jakožto epochální podoba pravdy bytí vymezuje povahu práce a z ní se určující figuru dělníka (109), což je v zásadě opačně, než jak je tomu u Jüngerova. Heidegger neustále apeluje na fakt, že Jünger není žádný myslitel, nýbrž jen – což neznamená nic pejorativního! – vizionář, který ostrým zrakem popisuje svou epochu ze stanoviska *vůle k moci*. Přes všechny výhrady k Jüngerovu pojetí povahy techniky Heidegger kvituje, že právě motiv techniky je tím, co Jünger oproti Nietzscheovi vidí zřetelněji (264). Jünger totiž podle Heideggera Nietzscheovi rozumí ze všech součastníků a tzv. vykladačů nejlépe (227), jelikož se – podle Heideggera – „zachytil ve skutečnosti takové, jak ji v myšlení protrpěl Nietzsche“ (214). Nicméně podle Heideggera „nejde ani o Jüngerova, ani o Nietzscheho, ale o náš poměr ke skutečnosti ve smyslu *vůle k moci*“ (220), jde o to, abychom *napomáhali jejímu překonání v jiný počátek* (214, 220, 222), což již explicitně zasahuje do úvah obsažených v *Příspěvcích k filosofii*, pojednávajících *O Ereignis* (GA 65). Heideggerova role v tomto napomáhání, kterou přirovnává k uvedení do pohybu, k svého druhu jízdě, je velice specifická:²⁰ „Při této jízdě bych nanejvýše chtěl převzít roli kormidelníka, jenž se snaží udržet příbližný kurs. Kapitánem plavidla, jímž jsme my sami, je však tajemství dějin, které nám jde vstříc.“ A je to proto, že Heidegger si je plně vědom toho, co se Jüngerovou zkušeností s figurou dělníka odehrává: „Jünger v oblasti rozvrhování poslední metafyziky Západu zřetelněji nahlíží dějiny 20. století a rysy její budoucnosti.“²¹

Aleš Novák

¹⁹ GA 90, str. 50.

²⁰ GA 90, str. 235.

²¹ GA 90, str. 74.